

Büyük bilim adamı, inançlı Türk milliyetçisi, Türk fikir ve kültür çevresine büyük katkıları olan, 20 Haziran 1986'da kaybettiğimiz. Prof. Dr. Mehmet Eröz'ü. Ölümünün 30.yılında ÜLKÜTEK olarak rahmet ve minnetle anıyoruz.

Sosyoloji konusunda çalışmaları olan Eröz, Atatürkçülük ile Türk milliyetçiliğini, Türk milliyetçiliği ile Türk millî kültürünü, millî birlik bağlamında birleştiren bir aydındı. Bölücü değil kaynaştırıcı, birleştirici idi. Çalışmalarının hepsinde Atatürk'ten, millî kültürden ve millî birlikten bahseder ve bunları millî birlik vadisine yönlendirirdi.

Eröz, 1930 yılında Aydın'ın Söke ilçesinde doğdu. Saraçlık ve bahçıvanlıkla geçimini sağlayan bir ailenin çocuğudur. Babasının adı Serçinli Ali Efendi'dir. Ana tarafından Akkuşoğlu Hasan Hüseyin Ağa'nın torunudur. İlkokulu Kocagözoğlu İlkokulu'nda, ortaokulu - Söke Ortaokulunda, liseyi ise Aydın Ticaret Lisesinde bitirmiştir. Daha sonra Sultanahmet'teki İktisadi ve Ticari İlimler Akademisine kaydolmuştur. Vatani görevini Ayazağa ve Kars'ta süvari asteğmeni olarak ifa eder. Askerlik dönüşü, Çifteler Şeker Fabrikasına Müfettiş Muavini olarak girer. Bir yıl kadar bu fabrikada görev yapar. İş yokluğundan dolayı canı sıkılır. "Ben hak etmediğim parayı alamam" diyerek istifa eder; üniversiteye dönmeye karar verir. Eröz, ticaret lisesi çıkışlıdır. Bu yüzden yüksek okulu bitirmiş olmasına rağmen lise olgunluk sınavlarına girmesi gerekmiştir. Bu sınavları başarı ile vererek İktisat Fakültesinde Prof. Z. Fahri Fındıkoğlu'nun asistanı olur (1961). Böylece bilim hayatındaki çalışmaları başlamıştır.

1965 yılında Yörüklerin İktisadî ve İçtimaî Teşkilâtı adlı tezle doktorasını tamamladı. Yaptığı alan araştırmaları sonucunda 1977 yılında hazırladığı Türkiye’de Alevilik ve Bektaşilik teziyle de profesör oldu. 1961 yılından ölümüne kadar İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi’nde asistan, doçent ve profesör olarak çalıştı. [1] Onun ilk yaptığı çalışmaların en önemlisi Doğu ve Güneydoğu Anadolu’yu köy köy gezmek, öğrencileri ile oluşturduğu grupla ve bizzat kendisi tarafından karşılanan harcamalarla “Doğu Anadolu Hakkında Sosyo-kültürel Bir Araştırma”dır[2]. Bu araştırma millî birliğimiz için yapılan kültür mücadelesinin bir parçasıdır. Daha sonra Orhan Türkdoğan’ın Erzurum’da düzenlediği “Türkiye’nin Sosyal ve Ekonomik Sorunları Semineri”nde sunduğu “Doğu Anadolu Köy Adları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma” adlı bildiri[3] ile dikkatleri üzerine çekmiştir. Bu tebliğinde özet olarak millî birliğimizde Doğu Anadolu’nun önemini vurgulamıştı.

Bölücülükle mücadelenin kültürel köprüden geçilerek verileceğini belirten makaleler de kaleme alıyordu. Bu yazılar Türk Kültürü Dergisi, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Uyanış’ta yer alıyordu. Daha sonra bu tür makalelerini “Doğu Anadolu’nun Türklüğü” isimli kitapta topladı. Doçent iken yayınladığı bu kitabını profesör olduktan sonra genişleterek tekrar yayınladı.[4] O, bu eserinde “bölücü olmayan bir kültürel ideoloji geliştirmiş oluyordu. Bu yöntemi ile Eröz, sadece alan çalışması yapmış olmakla yetinmiyor, çalışma alanına girecek konuların tespiti için, yayın tarama çalışması da yapmış oluyordu.”[5] Bu eserinde birbirinden etkili konulara değinmesine rağmen benim özellikle dikkatimi çeken “Karakeçili” aşireti ile ilgili olanıdır. Her yıl Eylül ayı içinde Karakeçili aşireti Söğüt’te toplanır, Karakeçili sempozyumu ve Karakeçili Bayramı yapılıyor. Bu bayram Eröz’ün sağlığında henüz hayata geçirilmemişti. Onun çalışmaları Karakeçililere yol göstermiş, Karakeçililerin kimler olduğunu ortaya koymuş ve yepyeni bir ruhun doğmasına sebep olmuştur. Onun araştırmasına kadar durum şu idi; “Karakeçili aşiretinin bir yarısı Türkçe konuştuğu için Türkmen Yörük olarak biliniyor ve dolayısıyla Türk sayılıyor, diğer yarısı ise aşiret Türkçesi ile konuştuğu için Kürt kimliğine mal ediliyordu.”[6] Bir zamanlar Ziya Gökalp’in tek başına savunduğu bu fikir elli yıl sonra Eröz tarafından tekrar ele alınmış bulunuyordu.

Bugün de Karakeçili Bayramına Güneydoğu da dahil olmak üzere Türkiye’nin her tarafından Karakeçililer gelmektedir. Eröz’ün sayesinde Karakeçili aşireti bölücülerin tuzağına düşmekten kurtulmuştur. O bölücülerin tuzağına, tarih ve sosyoloji bilgisi ile karşı çıkılabileceğini

vurgulamıştı.[7] Diğer Türk aşiret ve boylarının da Karakeçililer gibi olabileceğini ve bunların da teker teker incelenmesinin ve bölücülerin ellerinden kurtarılmasının gerektiğini savunmuştur. Doğu Anadolu'nun yer adları bilgisi ile ilgili çalışmasını, 1984 yılında Ankara'da yapılan "Türk Yer Adları Sempozyumu"nda "Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları" ismi ile tebliğ olarak verilmiştir. "Hristiyanlaşan Türkler" kitabında[8] da yer adlarının önemini vurgulamıştır. O, bu eserinde Türklerin Anadolu'ya İslam olmadan önce de geldiklerini ve Hristiyan olarak buralarda yerleşip kaldıklarını, Anadolu'daki Hristiyan mimarisinin geliştirilmesinde Türklerin de büyük payının olduğunu belirtmiştir. Böylece Anadolu'daki Türk mührü olgusunun 1071'lerden çok daha öncelerine dayandığını ispat etmiştir.

Günümüzde "İnanç Turizmi" geliştiricilerinin ve bu tür turlarda görev alan veya buraların düzenlenmesinde konulacak tabela veya açıklayıcı yazıları kaleme alanların "Hristiyanlaşan Türkler" kitabını mutlaka okumak zorundadırlar. Yoksa, bilmeden de olsa büyük yanığı içine düşmeleri işten bile değildir. O, katıksız bir Atatürkçü idi. Ancak Atatürkçülük ile Türk milliyetçiliğini, Türk milliyetçiliği ile Türk millî kültürünü, millî birlik bağlamında birleştiren bir aydıydı. Bölücü değil kaynaştırıcı, birleştirici idi. Çalışmalarının hepsinde Atatürk'ten, millî kültürden ve millî birlikten bahseder ve bunları millî birlik vadisine yönlendirirdi. Onun ölümünden sonra yayınlanan bir eseri "Atatürk, Milliyetçilik, Doğu Anadolu" adını[9] taşır. "Mehmet Eröz'e göre, Türklük ruhunu bu kadar kuvvetli gözeten, Anadolu'nun bu temiz insanların (Alevî ve Sünnî Türklüğün) evlatları sağlam bir kültür politikası ile Türk-İslam değer hükümlerinin ve İslamiyet'e uygun olan Türk törelerinin etrafında birleştirilmeli, bütünleştirilmelidir. Fakat böyle bir kültür politikasından mahrum olmamız yüzünden bu gruplar küstürülüp uzaklaştırılmakta, kardeş kardeşe düşman edilmektedir. Sünni olsun, Alevi-Bektaşî olsun bu gençlerin hepsi bizimdir, bizim evlatlarımızdır.

Hangisi hangisinden incinse, düşmanların değil, bizim yüreğimiz kan ağlar. Bu gerçeği Pir Sultan Abdal'dan kitabına aldığı iki mısra ile dile getiren Eröz, gönlündeki hüznü ne güzel ifade etmiştir. İki kardeş karşı karşı salındı Ciğerciğim delik delik delindi." [10] Onun araştırma alanına giren Alevilik konusunun temeli çocukluğuna kadar iner.

Kısaca söylemek gerekirse o, yetiştiği ortamdan edindiği ilk izlenimleri bilim adamlığına taşımış, bilimsel verilerle, bilimsel yöntemlerle sağlam temeller üzerine oturtmuştur. Bir bilim adamımız, onun bu konudaki görüşlerini şöyle değerlendiriyor: “Alevî ve Bektaşilerin ilk önce İslâm Dinine bağlı olduklarını bilmek ve kabullenmek gerekmektedir. İkinci olarak da, Türk milletinin mensubu bulduklarına hiçbir şüphenin olamayacağını bilmek ve kabullenmek icap etmektedir. Töreleri, günlük yaşayışları, deyişleri, nefesleri, sazları ve sözleri ile Türk kültürünün en özlü yanlarını korumaktadırlar. Buna göre, Alevîlik-Bektaşiliğin dayandığı kaynaklar; Müslümanlık, İslâm Tasavvufu ve Türk töresidir.

Prof. Dr. Mehmet Eröz, yaptığı uygulamalı araştırmalarla Türk Alevîlik ve Bektaşiliğinin bir alt kültür grubu olarak ele alınması gerektiğini tespit etmiştir. Eröz'ün araştırmaları ve eseri, yerinden ve birleştirici-bütünleştirici bakış açısına sahip olması bakımından o güne kadar yapılan ve daha çok şifahî kaynaklara dayanan çalışmalardan tamamen farklı bir konuma sahiptir. Eröz, Alevîlik-Bektaşilik konusunu akademik bakış açısıyla ve aktif katılımcı bilimsel yöntemle araştırmayı deneyen ilk sosyolog olmuştur. Eröz, yanlış yorumlara, şüphe ve dedikodulara yol açan “mum söndü” gibi yakıştırmaların asılsız olduğunu kesin olarak görmüştür. Bunun yanı sıra, bazı inanç ve ibadetlerin eski Türk dinine dayandığını ispat etmiştir. Alevîliği evrensel kültürlerle İslâm dininin değerlerinin bir sentezi olarak değerlendiren tezler de bulunmaktadır. Ancak Eröz, buna katılmadığını ve Türk kültürünün temel kaynak olduğunu ifade etmiştir. Mehmet Eröz, basmakalıp ifadelerden iletişim ile ve sosyal münasebet ağının kurulmasıyla kurtulmanın mümkün olabileceğine inanmaktadır. Eröz, “sır saklama âdeti”nden dolayı Alevîlerin 1900'lü yıllara kadar içe kapanık bir hayat yaşamakta olduğunu belirtmektedir. Aslında bu içe kapanıklık sadece Alevîler için değil, aynı zamanda Sünnîler için de geçerliydi. Daha açık ifadeyle her iki kesim de birbirlerine kapalıydı. Köyden kente göçün artması ve iletişim imkanlarının artması ile bu içe kapanıklık her iki taraf için de ortadan kalkmaya başladı. Ancak bu durum yazılı olmayan kaynaklara dayalı olan Alevîlikte dedenin otoritesini sarsmak şeklinde de sonuç doğurdu. Eröz'ün vardığı sonuca göre, bu karşılıklı içe kapanıklıktan kurtulmak birbirini tanımayla mümkün olur. Alevîlik, millî kültürümüz açısından, birleştirici ve bütünleştirici önemli fonksiyonlara sahiptir. Sosyal bilimciler özellikle sosyolog ve halk bilimciler (folklor) bu fonksiyonun sağlıklı olarak yerine getirilmesi için, Anadolu Alevî kültürünün kültür kalıplarını ortaya çıkarmak zorundadır. Birliği güçlendirecek araçlara önem vermek gerekir. San'at, müzik, edebiyat, folklor, kaynaşmaya yardımcı olacak araçlardır. Birlik kurulup güçlendirildikten sonra önyargılardan uzak kalınmış olunacaktır. Birbirlerine önyargı ile bakmayan iki taraf böylelikle karşılıklı olarak birbirini tanıma fırsatı bulabilecektir. Sistemli bir devlet politikasıyla milli kültürümüzün bu en önemli meselesi rahatlıkla halledilebilir.”[11]

20 Haziran 1986'da aramızdan ayrılan değerli bilim adamımız Mehmet Eröz'ün ruhu şad mekanı cennet olsun.

ESERLERİ:

1. Atatürk, Milliyetçilik, Doğu Anadolu, TDA Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994. 2. Doğu Anadolu Türklüğü, İrfan Yayınları; İstanbul, 1982. 3. İktisat Sosyolojisine Başlangıç, İÜ. İktisat Fakültesi, İstanbul, 1973; Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1977, 4. Türk Onomastiği Bakımından Adapazarı Yeradları (The Toponymy of Sakarya), Sakarya Sosyal Araştırma Merkezi, İstanbul. 5. Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları, Ankara 1984, 6. Türk İçtimai Hayatında Totemizmin İzleri", İstanbul Üniversitesi İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, 1973. 7. Doğu Anadolu Hakkında, Ankara, 1973. 8. Milli Kültürümüz ve Meselelerimiz, İstanbul, 1983 9. Türk Kültürü Araştırmaları, İstanbul, 1977. 10. Marksizm, Leninizm ve Tenkidi, İstanbul, 1974. 11. Yörükler, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991. 12. Türkiye'de Alevîlik (ve) Bektâşîlik, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1990 (2. Baskı, 1. Baskı İstanbul 1977). 13. Hristiyanlaşan Türkler (1983)

MAKALELERİ VE TEBLİĞLERİ

Hristiyan Türkler'e Dair, IV. Milletlerarası Türkoloji Kongresi İstanbul, 21 Eylül 1982. 2. Silifke'de Bir Alevî, Tahtacı Köyü: Kırtıl, İş ve Düşünce, 30 (1964) 247: 25-33. 3. Türk Boylarında "Kansız Kurban" Geleneği, Türk Kültürü 18 (1980) 211-214: 211-216. 4. Türk Topluluklarının Ölüm Âdetleri Üzerine Bir Deneme, Türk Dünyası Araştırmaları 35 (1985): 56-68. 5. Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnancı) ve Alevîlik Bektaşilik, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1992. 6. Tunceli'nin Sosyal ve Kültürel Yapısına Dair Düşünceler, Doğu Anadolu'nun (sosyal, kültürel ve iktisadi) Meseleleri Sempozyumu (13-15 Mayıs 1985-Tunceli), Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Matbaası, Ankara, 1985, s.345-351. 7. Alevilik Meselesi ve Türk Aleviliğinin Şamanizm ve Orta Asya Türk Kültürü İle İlgisi, CEM, c.1, sayı: 1, Temmuz 1966, s. 12-16. (Makalenin devamı: CEM, sayı: 2, 3, 4, 5, 6, 7, Ağustos 1966-Ocak 1967.)

KAYNAKLAR

[1]ÇAĞBAYIR, Yaşar-Sökeli Bir Sosyolog, 2008, <http://ycagbayir.wordpress.com> [2] Doğu Anadolu Hakkında Sosyo Kültürel Bir Araştırma, Ankara, 1973. [3] “Doğu Anadolu Köy Adları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma” Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Sorunları Semineri, Erzurum, 22-25 Ekim 1973, Atatürk Üniversitesi Yayınları, s. 271-317 [4] Doğu Anadolu'nun Türklüğü, İstanbul, 1982. [5] SEFEROĞLU, Şükrü Kaya- Hocam Mehmet Eröz, Türk Kültürü Dergisi, Sayı: 339 (Temmuz 1991), s. 436 vd. [6] SEFEROĞLU, Şükrü Kaya- age. [7] Tarih ve Sosyoloji, Tarih Metodolojisi ve Türk Tarihinin Meseleleri Kolekyumu, Elazığ 1990, s. 127-129 [8] Hristiyanlaşan Türkler, Ankara, 1983 [9] ATATÜRK, Milliyetçilik, Doğu Anadolu, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yay. İstanbul, 1987. [10] BİLGEEVEN, Âmiran Kurtkan – “Eröz'e Göre Alevilik-Bektaşilik” Türk Dünyası Araştırmaları, s. 44, Ekim 1986, s. 15-45 [11] TALAS, Dr. Mustafa, (İnönü Üniversitesi Fen-Ed. Fak. Sosyoloji Bölümü) – Mehmet Eröz'de Bir Din, Mezhep Ve Kültür Konusu Olarak Türkiye'de Alevilik Ve Bektaşilik, Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Sayı:27, Gazi Üniv. Yay., Ankara, Güz 2003. [12] BALOĞLU ,Burhan - Prof. Dr. Mehmet Eröz Bibliyografyası, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi